

Шитюк М.М.,  
канд. істор. наук, доцент МФ НаУКМА

## ПРОСВІТНИЦЬКІ ІДЕЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПЕТРА МОГИЛИ

П.Могила належав своєму часові, але епоха, в якій він діяв, відіграла важливу роль в історії нашої Вітчизни. Це був період різких змін в історії українського народу, пов'язаний з національно-визвольним рухом, підготовкою культурно-історичних умов петровських реформ.

Видатним діячем просвітницького руху в Україні в першій половині XVII ст. був П.Могила. Це був час духовного самовизнання української нації, її дружби і єднання з слов'янськими народами. Праці П.Могили були добре відомі в Росії, Польщі, Грузії, Молдавії, Греції, Італії, Сербії. У ряді країн П.Могили присвячено чимало наукових досліджень.

Теза П.Могили про те, що нам треба учитися, щоб нашу Русь не називали глупою<sup>1</sup> стала основою для утвердження нових духовних цінностей. З його ім'ям пов'язане розгортання системи вищої і середньої школи, що не просто копіювало західноєвропейські школи, а могло й конкурувати з ними. Основною формою розвитку такої освіти П.Могила вважав слов'яно-греко-латинські школи і колегії, де навчання в традиціях давньоруської культури і національної мови поєднувалося і з латинською, як мовою загальноєвропейської культури.

Програма П.Могили була підготовлена діяльністю братських шкіл, Острозького наукового осередку, боротьбою українських полемістів. П.Могила узагальнив у ідейному і організаційному відношенні увесь попередній досвід просвітницької діяльності, підняв престиж і професійний рівень слов'яно-греко-латинської освіти, надав їй нового статусу. Одним з перших в Україні він виразив ідеї Реформації у тих її аспектах, що стосувалися використання у проповідях і повчаннях народної мови.

П.Могила вніс важливий вклад в ідейне обґрунтування цих завдань культурного розвитку Росії в контексті світової цивілізації, які були соціально усвідомлені і практично розв'язані лише в системі петровських реформ.

Однією з найважливіших сторін його діяльності була організація і розвиток книговидавничої справи. Він надав роботі Лаврської друкарні такого розмаху й гуманістичного змісту, якого не знала досі історія книгодрукування в Україні. Одним з перших почав запроваджувати друкування "руською мовою", тобто книжною українською мовою того часу, значно підняв престиж і авторитет слов'янських видань, увів у Лаврській друкарні латинський і польський шрифти, вважаючи за необхідне надати її діяльності міжнародного розмаху, сприяв створенню друкарень у Молдавії та Валахії.

Він особисто очолив друкарську діяльність у Києві, провів тексти церковних видань за грецькими першоджерелами, писав до них передмови, вводив новий тип художнього оформлення книги, в якому поєднувалися візантійський, національно-український і західноєвропейський ренесансний стилі. Він сприяв публікації історичних і літературно-лінгвістичних праць "Патерик" Сильвестра Косова і "Тератургіма" Афанасія Кальнофойського.

Важливе значення для розвитку слов'янських культур і актуалізації культурних традицій Київської Русі мали заходи митрополита П.Могили щодо



реставрації Софійського собору та інших культурних споруд домонгольського періоду. Так, розкопки Десятинної церкви були першим досвідом археологічних досліджень в Україні.

П.Могила займався розробкою і обґрунтуванням обрядів, характерних для життя українського суспільства того часу. Вони були викладені і систематизовані у "Великому Требнику Петра Могили".

Органічною складовою просвітницької діяльності П.Могили була програма в галузі навчання мов і розвитку української мови. З 19 своїх творів він жодного не написав латинською мовою, бо вважав її мовою культурного просвітництва, а не творчості для народу.

Розгортання і організація слов'яно-греко-латинських шкіл втілювали основні ідеали й уявлення київського просвітителя. У 1631 р. П.Могила заснував Лаврську школу, надаючи їй статус вищого навчального закладу, зміцнював викладачами з вищою європейською освітою.

Найважливішою справою всього життя й діяльності П.Могили була організація Київської колегії. Вклад П.Могили в ідейне обґрунтування, організацію Київської колегії і розробку програм її діяльності настільки великий, що вона одержала назву Могилянської, і багато дослідників різних часів справедливо визначають цей період розвитку освіти в Україні, як могилянський.

П.Могила не послаблював боротьби проти унії і католицизму, яку вели братства. Він організував народ, козаків, домагався звільнення уніатами захоплених ними соборів і монастирських земель. Мабуть не випадково в 1681 р. польські власті звинуватили П.Могилу в тому, що він підбурював козаків проти королівських урядів.

Борючись проти католицизму й унії, П.Могила не виключав можливості духовного об'єднання з ними при збереженні національної автономії й обрядності.

Великою історичною заслугою П.Могили було обґрунтування й розробка ним проблеми синтезу слов'янської й західноєвропейської культур. Ця проблема мотивувалася не посиленням на неповноцінність, відсталість, варварський стан слов'янства, а навпаки, впливала із визнання самотності слов'янських культур і потреби розкриття їх світового значення. Зокрема, відомий інтерес П.Могили до культури Київської Русі як загальноєвропейського явища.

Єднання слов'янських і західноєвропейських культур передбачало, як показує діяльність П.Могили в цьому напрямку, подолання національних і церковних перепон для навчання студентів у вищих навчальних закладах інших країн, з іншими віросповіданнями й звичаями. П.Могила відряджав київських студентів навчатися за кордон, нерідко навіть за власні кошти.

Історичного значення в культурному синтезі досвіду різних народів надавалося організації книгодрукування різними мовами.

Певне місце в системі багатьох заходів П.Могили займала також ідея об'єднання церков на засадах віротерпимості.

У цій вірності перспективним історичним дороговказам свого часу полягає зміст і цінність просвітницької діяльності П.Могили.

1 К портрету Петра Могили // Киевская старина. - 1822. - Квітень. - С. 176.